

І. В. Гончаренко

**Проблеми збереження соціально-демографічного
потенціалу сільських поселень
(на прикладі Миколаївської області)**

Подано характеристику соціально-демографічної ситуації, що склалася в сільських поселеннях Миколаївської області. Зроблено висновок про необхідність створення умов для збереження та виживання сільського населення, без чого підтримання національної безпеки держави буде справою безперспективною. Запропоновано напрями покращення ситуації.

Ключові слова: сільське населення, соціально-демографічна ситуація, умови.

Поступальний та динамічний розвиток країни повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення, його стимулів до продуктивної трудової діяльності з метою реалізації власного професійно-кваліфікаційного потенціалу, всебічного розвитку, одержання гідної винагороди за результати праці. Пріоритетність вирішення соціальних завдань логічно впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України, їх оптимальної інтеграції до світового економічного простору, який висуває нові вимоги до процесу відтворення населення, формування соціально-трудова відносин, розвитку всіх сфер життєзабезпечення населення.

За останні роки українські вчені отримали значні результати у формуванні наукових підходів до вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів держави. Помітний внесок у розробку концепції просторової організації суспільства, її різновидів і модифікацій внесли вітчизняні дослідники Є. Бойко, М. Долішній, Ф. Заставний, Н. Павліха, О. Топчієв, О. Шаблій, Г. Швебс та ін. Однак комплексного вирішення наявних проблеми поки не знайшли. Крім того, з розвитком економічної системи країни виникають та набувають виняткової актуальності нові проблеми, що вимагають наукового вивчення, теоретичного та практичного комплексного розв'язання.

Соціально-економічна трансформація суспільства в Україні спричинила гострі проблеми для населення сільських територій. Варто визнати, що соціально-демографічна ситуація, яка склалася в сільських поселеннях Миколаївської області, вимагає створення умов для збереження та виживання населення, без чого підтримання національної безпеки держави буде справою безперспективною. Значна частина сільського населення відкинута за межі бідності, середньодушові грошові доходи у місяць, нижчі від прожиткового мінімуму, мають 41,9 % селян (табл. 1).

Така ситуація вирішальною мірою спричинює загальне скорочення населення сільських територій Миколаївської області (табл. 2).

Таблиця 1

Розподіл населення Миколаївської області за рівнем середньодушових грошових доходів, %

Показники	Роки					
	2000	2005	2007	2008	2009	
					усі домогосподарства	у тому числі проживають у міських поселеннях
Усе населення				100,0	100,0	100,0
Із середньодушовими грошовими доходами у місяць, грн.						
до 300,0	98,0	31,6	8,7	3,7	1,9	0,3
300,1–480,0	2,0	29,0	23,6	5,8	4,5	1,0
480,1–660,0	...	16,4	30,3	15,9	15,1	15,4
660,1–840,0	...	23,04	16,9	19,1	21,1	18,7
840,1–1020,0	20,5	16,3	15,4	15,5
1020,1–1200,0	12,7	10,7	11,2
1200,1–1380,0	5,7	8,9	9,3
1380,1–1560,0	7,1	7,5	8,9
1560,1–1740,0	3,4	4,5	6,0
1740,1–1920,0	2,5	2,8	3,5
понад 1920,0	7,8	7,6	10,2
Частка населення із середньодушовими грошовими доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму	97,1	52,6	40,1	23,2	28,8	22,4
						41,9

* Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Зацаринського. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – С.172.

Таблиця 2

Кількість населення Миколаївської області

Показники	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2011 р. до 2007 р.	
						тис.осіб	%
Наявне населення, тис. осіб	1211,9	1203,6	1195,8	1189,5	1183,3	-28,6	97
міське	815,4	812,5	808,9	804,7	800,8	-14,6	98
сільське	396,5	391,1	386,9	384,8	382,5	-14	96,5
Відсотків до всього населення							
міське	67,3	67,5	67,6	67,7	67,7	0,4	х
сільське	32,7	32,5	32,4	32,3	32,3	-0,4	х

*Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Зацаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області,

Таблиця 3

Розподіл постійного населення Миколаївської області за місцем проживання та віковими групами у 2010 р.

Показники	Кількість населення, осіб			Відсотків до всього населення		
	усього	міське	сільське	усього	міське	сільське
Усе населення	1188801	801799	387002	100,0	100,0	100,0
у тому числі у віці, років						
до 1	12985	8196	4789	1,1	1,0	1,2
1–4	47911	30555	17356	4,0	3,8	4,5
5–9	51827	32737	19090	4,4	4,1	4,9
10–14	57893	34479	23414	4,9	4,3	6,1
15–19	74387	46838	27549	6,3	5,8	7,1
20–24	97078	65767	31311	8,2	8,2	8,1
25–29	95315	70015	25300	8,0	8,7	6,5
30–34	87233	61324	25909	7,3	7,7	6,7
35–39	84281	57760	26521	7,1	7,2	6,9
40–44	78808	52854	25954	6,6	6,6	6,7
45–49	92869	63927	28942	7,8	8,0	7,5
50–54	88564	61226	27338	7,4	7,6	7,1
55–59	82010	58368	23642	6,9	7,3	6,1
60–64	60553	43466	17087	5,1	5,4	4,4
65–69	53515	34929	18586	4,5	4,4	4,8
70 і старшому	123572	79358	44214	10,4	9,9	11,4

* Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Зацаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – С. 141.

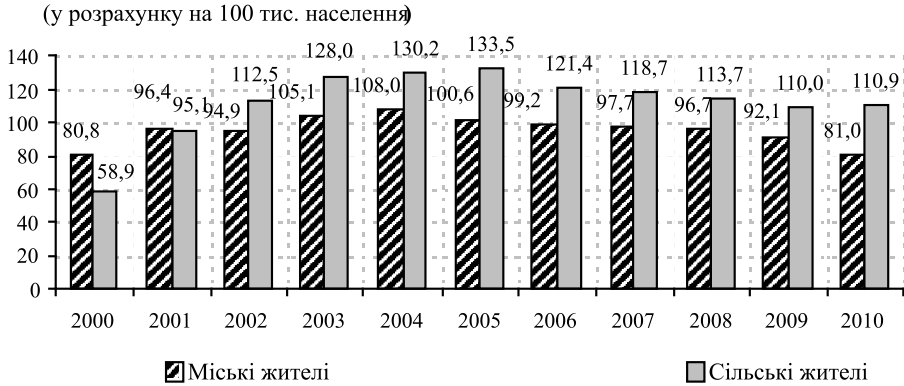

Рис. 1. Захворюваність міського та сільського населення Миколаївської області на активний туберкульоз у 2000–2010 рр. (кількість хворих з діагнозом, що встановлений уперше в житті)

*Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Закаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – С. 194

Таблиця 4

Коефіцієнти смертності дітей у віці до одного року в Миколаївській області (померло дітей віком до одного року на 1000 народжених живими)

Показники	Роки						
	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього	10,0	8,1	8,5	8,9	8,3	8,5	8,1
у міських поселеннях	10,3	6,7	7,2	7,8	7,9	7,2	6,1
у сільській місцевості	9,5	10,8	10,8	10,8	8,9	10,7	11,2

* Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Закаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – С. 148.

Аналіз вікового складу сільського населення показує, що найчисельнішу групу складають особи, старші 70 років (табл. 3).

В умовах посилення деструктивних процесів у соціально-економічному житті в Миколаївській області поглиблюється криза здоров'я сільського населення. Протягом останнього десятиліття спостерігаються високі показники захворюваності серцево-судинними, онкологічними, інфекційними хворобами, особливою проблемою став туберкульоз, рис. 1. У сільській місцевості спостерігається тенденція до підвищення смертності дітей у віці до 1 року (табл. 4).

Дослідження показує, що означені проблеми зумовлені, по-перше, відсутністю в більшості сільських населених пунктів закладів охорони здоров'я; по-друге, неукомплектованістю чинних закладів цього спрямування

Таблиця 5

Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у Миколаївській області за видами економічної діяльності

Показники	Роки						відсотків до	
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	середньо-го рівня по економіці	2009 р.
Усього	227,41	744,26	1202,01	1620,81	1805,81	2122,13	100,0	118,8
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	111,69	428,59	713,66	1061,74	1248,31	1403,02	66,1	111,4

* Складено за даними: Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Зацаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – С. 167.

фахівцями відповідного профілю безпосередньо за місцем проживання селян; по-третє, слабкою доступністю до необхідних медичних послуг внаслідок занадто високої вартості лікування; по-четверте, відсутністю належного профілактичного та лікувального обладнання в медичних установах тощо.

Тому у сфері охорони здоров'я першочергова увага повинна спрямовуватися на: формування та налагодження функціонування на селі системи надання медичної допомоги населенню на основі пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах загальної практики – сімейної медицини; оптимізацію мережі первинної медико-санітарної допомоги.

Сільськогосподарське виробництво, яке забезпечує більшість сільських жителів Миколаївської області роботою, залишається сферою діяльності, де заробітна плата є найнижчою в економіці, табл. 5.

Втрачаючи можливість працювати на підприємствах, в установах, організаціях, населення переважно змушене займатися працею у власному господарстві, яка в більшості випадків приводить до втрати набутого рівня кваліфікації працівника, є малоефективною, виснажливою та не дозволяє забезпечити бажаний рівень життя родини. Переважна кількість зайнятого сільського населення в Миколаївській області – це особи працездатного віку зайняті тільки в особистому підсобному господарстві. Але особисті селянські господарства не сплачують податків і не забезпечують фінансування освіти та медичного обслуговування у сільській місцевості тощо. Тому соціально-економічний розвиток сільських населених пунктів залежить від створення розгалуженої мережі малих підприємств, яка повинна стати основою розвитку економіки сільських територій. Вивчення досвіду країн світу, умов, які формуються в Україні, дозволяє стверджувати, що важливим елементом розвитку сільських територій є також розвиток альтернативного сільськогосподарському підприємництва. Це спричинено необхідністю переорієнтації сільської економіки від високого рівня зайнятості в сільському

господарстві, його низької ефективності і низьких доходів селян до нижчого рівня зайнятості, вищої ефективності і вищих доходів селян, підвищення соціальних стандартів села.

Надання послуг, таких як будівництво якісних доріг у сільській місцевості та підтримка їх стану, забезпечення надійного електро- та водопостачання за умови скорочення реєстраційних зборів, плати за доступ на ринки та податків з дрібних підприємців та підприємств у сільській місцевості є надзвичайно важливим для збільшення зайнятості у несільськогосподарському секторі у середньостроковій перспективі. Висока якість програм освіти та охорони здоров'я у сільській місцевості також актуальна, оскільки дає можливість наступному поколінню мешканців села знайти гідну роботу. У сільській місцевості мають бути широкомасштабні програми підтримки накопичення активів мешканцями сіл (придбання землі, худоби та обладнання), що сприятиме підвищенню доходів і рівня життя сільських жителів у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник Миколаївщина у цифрах у 2010 році / за ред. П. Ф. Зацаринського]. – Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. –242 с.

Гончаренко И. В. Проблемы сохранения социально-демографического потенциала сельских поселений (на примере Николаевской области).

Приводится характеристика социально-демографической ситуации, сложившейся в сельских поселениях Николаевской области. Сделаны выводы о необходимости создания условий для сохранения и выживания сельского населения, что необходимо для поддержания национальной безопасности, в том числе. Предложены направления улучшения сложившейся ситуации.

Ключевые слова: сельское население, социально-демографическая ситуация, условия.

Honcharenko I. V. Problems of Rural Settlements' Social-Demographic Potential Maintenance (on the Example of the Mykolaiv Region).

Social-demographic situation in the rural settlements of Mykolaiv region is described. The conclusion about the necessity of creating the conditions for maintenance and survival of rural population in order to maintain among others the national security is made. Directions of present situation improvement are offered.

Key words: rural population, social-demographic situation, conditions.

Надійшло 01.11.2011 р.